

Rauf Yekta Nazarında Müzik Tarihi ve Müzikal Biyografi

Şeyma ERSOY ÇAK¹

Gözde ÇOLAKOĞLU SARI²

Özet

Müzik tarihi ve müzikal biyografi yazımı, eleştirel perspektife ihtiyaç duyulan ve sosyo- kültürel dönüşüm süreçlerine işaret eden farklı evrelerle incelenmesi gereken alanlardır. Osmanlı döneminde müzikal biyografi geleneğinin başlangıcı, Şeyhülislam Mehmet Esad Efendi'nin 17. yüzyılın ikinci yarısı ve 18. yüzyılın ilk çeyreği boyunca yaşamış bestecilerin yaşamlarını aktardığı *Atrabül'l Âsâr fi Tezkireti Urefâi'l Edvâr* adlı yazma eser olarak kabul edilmektedir. Cumhuriyet dönemine uzanan yıllarda ise müzik tarihi ve müzikal biyografiyle ilgili öncü çalışmalar Rauf Yekta tarafından kaleme alınmıştır. Modern dönem müzikoloji perspektifinin oluşmasını sağlayan Rauf Yekta'ya ait bu eserler, dönemsel üslûp ve metodoloji bağlamında incelenmesi gerekli pek çok malzemeyi barındırır.

Rauf Yekta'nın, Cumhuriyet döneminde inşa edilen müzik tarihi ve nazariyat çalışmaları kapsamında sözlü kültürün yazılı metne dönüşmesindeki rolü, modern Türk müzikolojisinin kurucu aktörü olmasına sebep olmuştur. Müzikoloji alanında yazılı kültüre geçişi temsil eden en önemli çalışmaları arasında; 1922 yılında Albert Lavignac (1846-1916) tarafından Paris'te yayınlanan *Encyclopedie le da Musique et Dictionnaire du Conservatoire* adlı ansiklopediye yazdığı 'Türk Müziği' (1913) maddesi, *Şark Musikisi Tarihi* (1924), Darülelhân Tasnif ve Tespit Heyeti'ndeki görevini sürdürdüğü yıllarda ulusal müziğimizle ilgili repertuar ve inceleme yönündeki araştırmaları ve biyografi yazımı alanında kaleme aldığı Zekâî Dede Efendi (1902), Abdülkâdir-i Merâğî (1902) ve Dede Efendi (1924) hakkındaki müzikal biyografi yazıları sayılabilir.

Milliyetçilik ve ulusçuluk alt yapısıyla şekillenen bu süreçte Türk Müziği tarihindeki ilk örnekler, önemli birer dönüm noktasını temsil etmektedir. Türk

¹ Doç.Dr., İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Müzikoloji Bölümü Öğretim Üyesi, ersoyselma@itu.edu.tr

² Prof. Dr., İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Müzikoloji Bölümü Öğretim Üyesi, colakoglug@itu.edu.tr DOI: 10.32704/9789751751683.2024.0137

Müziği'nin mevcudiyetini korumayı amaç edinmiş dönemin müzik bilimcilerinin, bu süreci ulusçuluk anlayışıyla inşa ettikleri görülmektedir. Rauf Yekta'nın tarihsel belgeler ve Türk müziğinin aktarım yöntemlerinden meşek geleneği ışığında yazmış olduğu bireysel biyografilerle inşa ettiği bu dönem, müzik tarihinin yakın ve uzak süreçlerine ait pek çok bilgiyi beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Rauf Yekta'nın müzik tarihi yazımını bireysel aktörler üzerinden kurguladığı ve biyografi yazımına oldukça önem verdiği görülmektedir. Yüzyılın başında Zekai Dede, Abdülkâdir Merâgi ve Dede Efendi'nin yaşamlarını ayrı ayrı kaleme alarak oluşturduğu bestekâr biyografileri serisi, ayrıca hazırlığını yaptığı diğer aktörlerle ilgili tasarıları bu duruma işaret etmektedir. Çalışmada; arşiv belgeleri ve yazılı literatür verilerinin incelenmesi yöntemiyle, Rauf Yekta'nın müzikal biyografi eserleriyle ilgili mevcut yazılı literatürden fazlasına işaret eden verilerin tespiti ve değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu belgeler ışığında Rauf Yekta'nın müzik tarihi ve müzikal biyografi yazımına dair geliştirmek istediği perspektif tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rauf Yekta, Tarih Yazımı, Müzik Tarihi, Müzikal Biyografi, Türk Müziği.

Abstract

Writing music history and musical biography are fields that need a critical perspective and need to be examined through different phases of socio-cultural transformation processes. The beginning of the musical biography tradition in the Ottoman period is accepted as *Atrabül'l Âsâr fi Tezkireti Urefâi'l Edvâr*, in which Şeyhülislam Mehmet Esad Efendi narrates the lives of composers who lived during the second half of the 17th century and the first quarter of the 18th century. In the years reaching up to the Republican period, leading studies on music history and musical biography were written by Rauf Yekta. These works belonging to Rauf Yekta, which provided the formation of a modern period musicology perspective, contain many materials that need to be examined in the context of periodical style and methodology.

Rauf Yekta's role in the transformation of oral culture into written text within the scope of music history and theory studies built in the Republican period caused him to be the founding actor of modern Turkish musicology. Among his most important works representing the transition to written culture in the field of musicology are, the article 'Turkish Music' (1913) written by Albert Lavignac (1846-1916) in the encyclopedia *Encyclopedie le da Musique et Dictionnaire du Conservatoire* published in Paris in 1922, *Şark Mûsikîsi Târîhi*

(1924), during the years he served in the Darülelhân Classification and Determination Committee, his research on the repertoire and analysis of our national music and his musical biographies about Zekâî Dede Efendi (1902), Abdülkâdir-i Merâgî (1902) and Dede Efendi (1924) that he wrote in the field of musical biography writings.

In this process shaped by the infrastructure of nationalism, the first examples in the history of Turkish music represent an important turning point. It appears that the music scientists of the period, who aimed to preserve the existence of Turkish music, built this process with the mentality of nationalism. This period, which Rauf Yekta built with historical documents and individual biographies he wrote in the light of the *meşk* tradition, one of the transmission methods of Turkish music, brought along a lot of information about the near and distant processes of music history. In this context, it is seen that Rauf Yekta constructs his music historiography through individual actors and attaches great importance to biography writing. The series of composer biographies that he created at the beginning of the century by writing the lives of Zekai Dede, Abdülkadir Merâgî and Dede Efendi separately, as well as his plans for other actors that he prepared, indicate this situation. In the study, using the method of examining archive documents and written literature data, it is aimed to determine and evaluate the data about Rauf Yekta's musical biography works that point to more than the existing written literature. In the light of these documents, the perspective that Rauf Yekta wants to develop regarding music history and musical biography is discussed.

Keywords: Rauf Yekta, Historiography, Music History, Musical Biography, Turkish Music.

Bu bildirinin amacı 'tarih yazımı anlayışları' doğrultusunda, Rauf Yekta Bey'in müzik tarihi ve müzikal biyografi yazımını 'yeniden düşünmek' ve konu hakkında 'farkındalık yaratmak'tır. Bildirinin ilk bölümünde Rauf Yekta ve dönemine ait tarih yazım, ikinci bölümünde ise biyografi yazım anlayışı irdelenmiştir. Rauf Yekta'nın müzisyen biyografilerini hazırladığı ilk örneklerden yola çıkarak yapılan inceleme, arşiv belgelerinden elde edilen yeni bir fihrist çalışmasının tıpkı metin olarak günümüz Türkçe'sine aktarılmasıyla geliştirilmiştir. Rauf Yekta tarafından kaleme alındığı düşünülen bu belgenin, yazmayı planladığı kolektif biyografi çalışmasına bir ön hazırlık niteliği taşıdığı düşünülmekte ve fihristte yer alan isimler müzikolojik perspektifle değerlendirilmektedir.

Tarih bir hafıza bilimidir. Araştırır ve bulguyu edebi bir biçimde yorumlar (Dahlhaus 1997: 3). En temel iki metodu, geçmişini araştırarak gerçekleri toplamak ve bilgileri edebi, artistik ve felsefi yönlerini vurgulayarak kurgu içerisinde sunmaktır (Haydon, 1941: 247). Bu sebeple kronolojik bir bakış açısıyla birlikte estetik değer yargıları ve edebî sunuma ilişkin yöntemleri de içinde barındırır. Bu bilgi ve belgelerin artistik ve edebi sunumunda verileri amacını destekleyecek bağlamda seçmek, yorumlamak ve milli ülküler içerisinde konumlandırmak ihtiyacı 19. yüzyılda, özellikle milliyetçilik akımı ile kendisini göstermeye başlar. Bu doğrultuda şekillenen tarih ve müzik tarihi yazma ihtiyacı Türk müziği tarihi yazımında da kendisini göstermiştir.

Cumhuriyet Devri'nde ivme kazanan müzik tarihi çalışmalarında Rauf Yekta (1871-1935), İsmail Hakkı Bey (1865-1927), Ali Rıfat Çağatay (1867-1935) ve daha sonraki dönemlerde Sadettin Arel (1880-1855), Suphi Ezgi (1869-1962), Halil Bedi Yönetken (1899-1968) ve Mahmut Ragıp Gazimihal (1900-1961) gibi isimlerin tarih yazımında öncü aktörler olduğu görülür. Bu aktörlerin çalışmaları, Avrupa'daki ulusal müzik akımının Türk Müziği'ndeki yansımalarıdır ve ilk ulusal müzik bilim, teori ve tarih çalışmaları arasındadır³.

İşte Rauf Yekta bu kişiler arasında ilk müzik tarihi yazarı ve monografi yazarı demek mümkündür. 1897 yılı itibarıyla *Resimli Gazete*, *İkdâm*, *Vakit*, *Şehbâl*, *Atı*, *Yeni Mecmua*, *Yeni Vakit*, *Millî Tettebbûlar Mecmuası*, *Revue Musicale* gibi gazete ve dergilerde araştırma yazıları yayınlamış, *Encyclopedie le da Musique et Dictionnaire du Conservatoire* adıyla 1922 yılında Albert Lavignac (1846-1916) tarafından Paris'te yayınlanan ansiklopediye 1913 yılında *Türk Müziği* maddesi kaleme almıştır.

Bu monografi bir yandan ilk tarih yazım denemesidir. Bu ilk müzik tarihi denemesinde Yekta Türklerin İslamiyet öncesi ve sonrasında kullandığı yazı dilinden, Farsça ya da Arapçayı bilim dili olarak kullansalar da aslen Türk olan bilim insanlarından bahsetmiştir. Farâbî, İbni Sinâ, Safiyüddin Urmevî, Kudbettin Şirâzâ, Maragalı Abdülkâdir ve eserlerini zikrederken, Doğu'da genel bir şekilde icra edilen müzikten bahsetmiştir. Ona göre “Arapların, Türklerin ve İranlıların musikisi için hakikatte birbirinden farklı azariyete yoktur. Musikide seslerin matematik nazariyesi iste Doğulu, ister Batılı olsun bütün kavimlerin musikisine tatbik edilebilir ve aynıdır. Bu keyfiyet bugün de böyledir” (Yekta, 1986: 47).

³ Diğer taraftan 20. yüzyılın ilk yarısı, söz konusu müziğin Türk'e has olmadığına tescillenmeye çalışıldığı yıllardır. Bu sebeple Türk Müziği'nin mevcudiyetini korumayı amaç edinmiş müzik bilimciler, bu müziğin meşruluğunu ispatlama savaşı verirken ulusçuluk kavramından fazlasıyla yararlanmışlardır. Söz konusu müzik bilimciler, Ziya Gökalp'in öncüsü olduğu ‘musiki inkılabı’nın sosyal, politik ve devlet katında yarattığı pek çok değişim-dönüşümle birlikte Türk Müziği'nin ‘köklü’ tarihini ortaya koymaya çalışan, kurgu yönü ağır basan, birincil kaynakları da kullanmaya gayret eden eserler kaleme almışlardır.

Yekta'nın monografisinde herhangi bir dönem olgusuna yer vermediği, özellikle bulunduğu döneme kadar müzikle ilgilenen padişahlar ve onların dönemlerinde yapılan bilimsel ve sanatsal işler doğrultusunda yazımını oluşturduğu, Farâbî'den Selçuklulara ve Osmanlı'nın son dönemlerine dek kronolojik bir 'şark' müzik tarih anlatısı amacıyla olduğu görülmektedir (Yekta, 1986: 47-54).

1343 (1925) tarihli *Şark Musikisi Tarihi* başlıklı kitabı genel bir müzik tarihi bilgisini kapsamaktadır. Kitabın ana başlıkları müziğin menşei, ilk kavimlerin müzikleri, Nuh Tufanı'ndan önce müzik, Mısır, Asur, Finike, İbraniler, Çin, Japonya, Birmanyalılar, Siyamlılar, Seylanlılar, eski Yunan, Araplar ve Acemlerin müzikleri hakkında bilgilere yer verir. Mukaddime kısmında "eski devir Türklerinin müzik kültürlerinin ne durumda olduğunu gösteren belgelere "rastlanmadığını" da ayrıca vurgular. Burada milliyetçi yaklaşım rahatlıkla okunabilir, ancak çağdaşlarının Türk Tarih Tezi doğrultusunda yazdıklarından farklılıklar gösterir.

Türk tarih tezinde ise ana vurgu Orta Asya Türklerinden, dünyaya yayılan bir medeniyettir. *Türk Tarihinin Ana Hatları* başlığı altında 1932 tarihli I. Seri Müsveddeler, 1934 tarihli II. Seri Müsveddeler ve 1936 tarihli III. Seri Müsveddeler yazılmaya başlanmıştır. Bu yazılar arasında müzik makalelerini Ali Rifat Çağatay, Gazimihal, Mesut Cemil gibi sanat ve bilim insanları kaleme almışlardır. Söz konusu aktörlerin söylemlerinden örnekler aşağıda verilmiştir ki; bu söylemlerde Asya'dan hatta Sümer'den gelen bir kökenden bahsedilmektedir.

- Ali Rifat Çağatay: "Asya medeniyetinin ilk sahipleri olan Türk neslinin musiki sanat ve marifetine de her milletten daha evvel sahip olduğu hakikati ortadadır" (Çağatay, 1932: 15, 2).
- Mahmut Rağıp Gazimihal: "Türk göçleri "Asya'nın şark kıyılarından başlayıp tâ Moskova çivarına kadar, diğer istikametten ise, Siberya ile şarkî Asyanın şimal kıyısından başlayıp Hind maverasına kadar uzanır" (Gazimihal, 1932, 26/8).
- Hüseyin Sadettin Arel ve Laika Karabey: "Dünyada Sümer medeniyetinden daha eski medeniyet yoktur, Sümerliler Türk'tür ve en eski müziğin onlara aittir" (Arel ve Karabet, 1953: 65, 83).

İşte Yekta'nın görüşü cumhuriyet sonrasında nüveleri atılan ve Türklerin ana yurdunun Orta Asya olduğunu, müzik ve kültüre ilişkin tüm değerlerin oradan geldiğini savunan tezden farklılık gösterir. Yekta Orta Asya'dan gelen Türk müziğinden ziyade doğu müziğine ve makamsal müziğe has unsurlar ile

tarih anlatısını toplar. Yekta'nın Şark Musikisi betimlemesi dönemin ve özellikle Ziya Gökalp'in batı ve halk müziğini birleştiren milli müzik düşüncesinden farklıdır ki aşağıda *Tiyatro ve Musiki* mecmuasında yayınlanan 1928 yılına ait bir söylem görülmektedir. Bu üslup sebebiyle Yekta'nın görüşü Avrupa merkezci ve evrimsel görüşlü tarih yazım anlayışının bir yansıması olan birtakım anlatılardan da farklılık gösterir (bkz. Ahmet Muhtar Ataman, *Musiki Tarihi*).

“Şark memaliki medeniyetinin beşiği olduğu gibi Şark musikisi de dünyanın en kadim, en zengin ve ruhnevas bir musikisidir...16. asırda Avrupa'nın ölmüş zannettiği bir musikiyi olanca safvet ve asaletiyle asırların tahrip-kâr tesirinden muhafaza etmek ve yalnız muhafaza ile kalmayıp onu geçmiş asırların yetiştirdiği Türk dahile-rinin himmetiyle daha müterakki ve inkişafa daha müs-taid bir şekilde medeni dünyanın nazar-ı takdiri önüne koymak...” (Yekta, 1928: 8, 3; aktaran Çakıroğlu, 2022: 23/ 2, 407-424).

Yekta yine *Milli Tetebbular* mecmuasındaki “*Kökler ve Türk Sazları*” makalelerinde ise Şükrullah'ın çalgı tanımlamalarına yer vermiş, Yıldırım Beyazıt döneminde dahi var olan müzik ve müzik tarihine bilgilerine işaret etmiştir. Ud, ıklığ (unutulmuş bir Türk Sazı olarak tanımlar), rebab çalgılarını yapım özellikleriyle birlikte anlatmış ve Şükrullah'a referans göstermiştir. Bu bilgiler Türk Müziği monografisinde de yer almaktadır.

“Şu halde Türklerin minelkadim ilim ve fenne bilhassa sanayi-i nefise-i ve musikiye hasım bir kavim olduğu hakkındaki iddianın bâtılına da sebât olmuş olur. Yalnız, teessüf olunacak bir şey var ise, o da kadim Türk musikisinden bahis kitap nazariyenin henüz bir tarafta zuhûr itmemesidir. Şimdiye kadar Türkçe olarak elimize geçen en ziyade haiz kadim telif musiki, dokuzuncu asır hicri evvelinde yazılmış bir eser idi. Mâmafih “Yıldırım Bayezîd” hanın şehzadelerinden “İsa Çelebi” namına yazılmış daha eski bir esere ahiren dest-res olduk ki, musiki tarihimize ve bilhassa Türkler nezdinde kullanılan alet-i musikiyenin işgal ve nevine dair nadide ve pek istifadeli malumatı hâvî bulunmaktadır” (Yekta, 1915: 1, s. 3, 457-463 aktaran Çakıroğlu, 2015: 221-222).

Dokuzuncu asr-ı hicrî evvelinde “Ahmed oğlu Şükrüllah” nam zâtın “Yıldırım Bayezîd” Han şehzâdelerinden “İsa Çelebi”ye ithaf ederek ahiren bir nüsha-ı nadiresi elimize geçen eserinden

iktibâsen yazılan bu ikinci makale ise, ecdamızın “çalav” dedikleri çalgılarının esâmı ve enva’ı ile bunları ne suretle imâl ettiklerini, garbîyyûnun “Lutherie” dedikleri âlât-i mûsikîye a’ mâlini san’at-ı dakîkesinin birçok incelikleriyle, bizde dahi vaktiyle ne yolda tesîs etmiş olduğunu gösterecektir.” (Yekta, 1915, 2, s.3, 136-140, aktaran Turba, 2009: 191).

Bu doğrultuda Yekta’nın 1926 yılında *Vakit* gazetesinde kaleme aldığı *Millî Mûsikîmiz Yok mudur* başlıklı makalesinde “Türkiye’de bir Türk Mûsikîsi vardır ve bu mûsikî, sahibi olan Türkler gibi her türlü terakkî ve tekemmüle müstaidir” sözü aslında Türk Müziği’ne ve tarihe bakış açısını da ifade etmektedir (Yekta, 13 Şaban 1926 (M), 5 Receb 1344 (H), nu.2919, s. 5, aktaran Özdemir, 2010: 111). Yekta’da genel olarak tarihteki müzik teorisyenlerine, bestecilerine, eserlerinde vakıf, hepsine bütüncül bakan, yeri geldiği zaman millî düşünce sahibi ve gerektiği ölçüde batıya ait kuralların işlenmesi gerektiğine inanan bir tarih anlayışı okunabilmektedir.

Rauf Yekta, *Şark Musıkisi Tarihi* ve tamamlamadığı *Türk Müziği Nazariyatı* çalışmalarıyla ve yazın alanında öncü olduğu biyografi eserleriyle Türkiye müzikolojisine katkı sunan öncü bir şahsiyettir. *Esâtîz-i Elhân* serisiyle başladığı biyografi yazıları maddî nedenlerden dolayı ancak Hoca Zekâî Dede, Hoca Merâgalı Abdülkâdir ve Dede Efendi eserleri çerçevesiyle sınırlı kalmış olarak görünse de bugün elimizdeki belgeler, bu çalışmaları çok daha kapsamlı hale getirme isteği içerisinde olduğuna işaret eder niteliktedir.

Esâtîz-i Elhân’nın başlangıç sayfasında belirttiği şu ifade dikkat çekicidir: Birinci cüz olarak yayımlanan Hoca Zekâî Dede Efendi 11 Safer 1318 (1902) gibi “Şarp ve Garp meşâhir-i musikişinâsânının terâcim-i ahvâli ile âsâr-ı nefise ve müellefât-ı bergüzideleri hakkında malûmat-ı mükemmeleyi hâvi bir eserdir ki eczâsı peyderpey neşredilecektir”. Türk ve Avrupalı müzisyenlerin yaşamı ve eserleri hakkında peyderpey yazacağı eserleri bu cümleyle bildirmektedir.

Dönemin muhtelif süreli yayınlarda kaleme aldığı biyografi özneleri, Osmanlı dönemi bestekâr ve sazandeleri arasından seçtiği isimlerdir. Bunlar arasında Kantemiroğlu, Ūdi Sâmi Bey, Tanburî Cemil Bey, Tanburî Osman Bey, Dellâlzâde İsmail Efendi ve Hacı Arif Bey gibi isimler yer alırken, *Dârüelhân Mecmûası*’nda ardı ardına yedi sayıda yayınladığı Dede Efendi biyografisini daha sonra kitaba dönüştürmüştür. Dönemin müzikal algısını kendi bulunduğu coğrafya dışındaki etkileri bakımından da değerlendirmenin önemine vakıf olan Rauf Yekta, *Şehbâl* dergisinde Avrupalı müzikolog ve müzisyenlerden Villateau ve Jean-Jauques Rousseau’nun biyografilerini de kaleme alma ihtiyacı duymuştur.

Şehbâl 1909-1914	Yeni Mecmûa, 1917-1918	Âhenk Mecmûası	Dârülelhân Mecmûası	Hâle Mecmûası	Yarın
Mecmûada 7 biyografi yazısı	Mecmûada 2 bi- yografi yazısı	“Udî Sâmi Bey”	İlk 7 sayıda “Dede Efendi”	“Zekâî Dede”	“Tanburî Cemil Bey”

Tablo-1: Rauf Yekta'nın mecmûa ve gazetelerdeki biyografi yazıları

Şehbâl dergisi Türkiye'deki müzikoloji çalışmaları ve süreli yayın geleneğinin yaygınlaşması bakımından ayrıca bir öneme sahiptir. Derginin sahibi Hüseyin Saadetin Arel'in öncü kimliği yayıncılık sahasında ufuk açıcı olmakla birlikte bu dergide Rauf Yekta'nın peşi sıra yayınlanan biyografi yazıları, günümüzde birincil kaynaklar olarak yol gösterici niteliğindedir.

Şehbâl Mecmûasındaki Biyografi Yazıları			
Şehbâl	Tanbûri Osman Bey	Biyografi	28 Nisan 1912
Şehbâl	Kantemiroğlu	Biyografi	14 Mayıs 1912
Şehbâl	Hacı Arif Bey	Biyografi	28 Mayıs 1912
Şehbâl	Villateau I	Biyografi	14 Haziran 1912
Şehbâl	Villateau II	Biyografi	28 Haziran 1912
Şehbâl	Jean-Jauques Rousseau	Biyografi	28 Temmuz 1912
Şehbâl	Dellâlzâde	Biyografi	14 Kasım 1912

Tablo-2: Rauf Yekta'nın *Şehbâl* Dergisinde yayınlanan biyografi yazıları

Dergiler gibi gazeteler de dönemin bir diğer müzikal biyografi yazın kaynakları arasında görülmektedir. Rauf Yekta'nın gazetelerde yaşamı ve eserlerini tanıttığı isimler teorisyen ve bestekârlar arasından seçtiği önemli şahsiyetlerdir. Hâce Safiyüddin Abdülmü'min, Hâce Abdülkâdir Merâgî, Hâce Zekâî Dede, İtrî, Tanbûri Cemil Bey gibi bestekârların yanı sıra Verdi gibi Avrupa müzik tarihinden seçtiği önemli müzisyenler hakkında dönemin çeşitli gazetelerinde neşrettiği biyografik çalışmaları bilinmektedir.

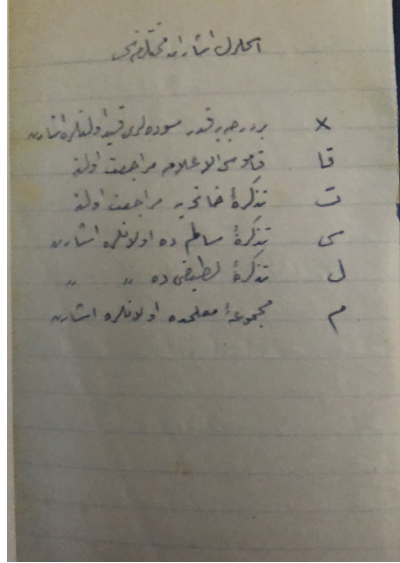
İkdâm Gazetesi	Tasvîr-i Efkâr Gazetesi	Tevhîd-i Efkâr Gazetesi
Hâce Safiyüddin Abdülmü'min	Tanbûri Cemil Bey-I	İtrî
Hâce Abdülkadir Merâgî		
Bestekâr-ı Şehîr Verdi		
Hâce Zekâî Dede Efendi		

Tablo-3: *İkdâm*, *Tasvîr-i Efkâr* ve *Tevhîd-i Efkâr* gazetelerinde yayınladığı biyografi yazıları

Rauf Yekta'nın yukarıda listelenen biyografî yazıları müzikoloji literatüründe bilinen belgelerdir. Bu yazıların haricinde yeni belgelerden yola çıkarak söylenebilecek neler olduğuna dair ilk ipuçları *Rauf Yekta Bey'in Musiki Antikaları*⁴ adlı (2018) kitapta yer alan bazı belgelerin yakından incelenmesi ve günümüz Türkçesine aktarılmasıyla ortaya çıkmıştır. Rauf Yekta'ya ait belgeler arasında ileride yazmayı planladığı biyografilere dair fihristler yer almaktadır. Öncelikle kitapta verilen fihristte bulunan anahtar harflerin hangi kaynaklara müracaat ederek yazılacağını gösterdiği belgeyi inceleyelim.

Bestekâr isimlerine göre alfabetik olarak düzenlenmiş olan bir defterde, bir sonraki defterde yazılacak isimler için kullanılacak kaynaklar hakkında bilgi yer almaktadır. Bu sebeple önce bu belgenin günümüz Türkçesi şekil-1'de aktarılmıştır.

Şekil- 1: Rauf Yekta Bey'in *Musikisi Antikaları*, s. 39.

İsimlerin işârât-ı muhtelifesi başlığı altında;

X	Bir dereceye kadar müsveddeleri kaydolanlara işaret
KA	Kâmûsü'l Âlâm'a mürâcaat oluna
T	Tezkire-i Hâtîme'ye mürâcaat oluna
S	Tezkire-i Sâlim'de olanlara işaret
L	Tezkire-i Lâtîfi'de olanlara işaret
M	Mecmua-i Muallim'de olanlara işaret

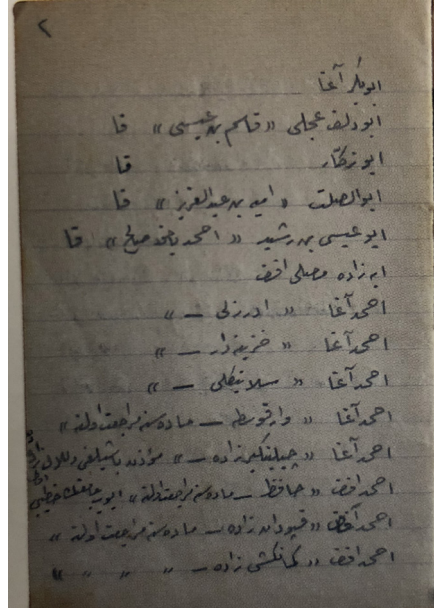
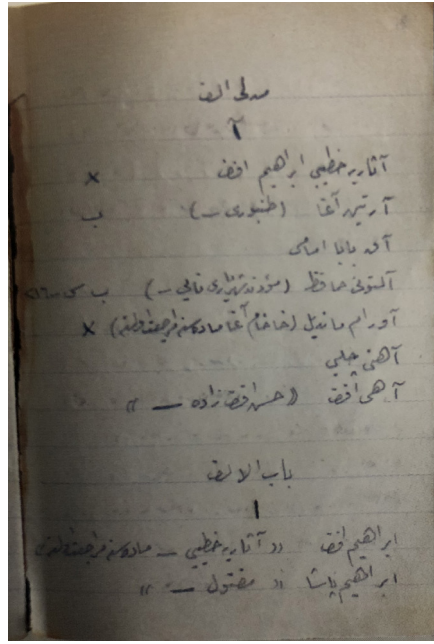
⁴ Editörlüğünü Prof. Dr. Nilgün Doğrusöz'ün yaptığı bu kitap, Rauf Yekta Bey'e ait yeni belgelerin incelenmesi için ana kaynak niteliği taşımaktadır.

Şekil 2 ve 3’de verilecek olan müzisyen isim listesi, Rauf Yekta’nın yazdığı/yazmayı planladığı kişileri belirtirken, şekil-1’deki belge, bu biyografi yazılarının kaynaklarını belirtmek için kodlanmıştır. *Rauf Yakta Bey’in Musiki Antikaları* (Doğrusöz, 2018, 39) kitabında A-57 sayısıyla verilen belgenin günümüz Türkçesine çevirisi ve içerik incelemesi yapıldığında karşımıza çıkan bestekâr isimlerinden bazıları; Âsarîye Hatibî İbrahim Efendi⁵, Artin Ağa (Tanburî), Akbaba İmamı⁶, Altunî Hafız⁷, İbrahim Paşa, Ebûbekir Ağa, Ebûzekkâr, Ebû İsa Bin Reşid “Ahmed Bin Salih”, Ahmed Ağa, Ahmed Ağa “Hazinedâr”, Ahmed Ağa “Selanikli”, Ahmed Ağa “Çilingirzâde”dir.

⁵ Asariye Hatibi İbrahim Efendi (?-1880) Beşiktaş’ta Kılıç Ali Paşa Mahallesindeki Aşariye Camisinin hatibi olarak tanınmaktadır.

⁶ Akbaba İmamı Hâfız Mustafa Efendi’nin oğludur. Suyolcuzâde, Mehmed Zaîfi Efendi’yi Mehmed Tulûî Efendi ile karıştırdığından onun Mudurnulu olduğunu kaydetmektedir (*Devhatü’l-küttâb*, s. 77). Mehmed Efendi genç yaşta hâfız oldu ve babasından mûsiki eğitimi gördü. Bu arada hat sanatına ilgi duyarak Kanlıcalı Mustafa Efendi’nin derslerine katıldı, ondan sülüs ve nesih hatlarında icâzet aldı. Babasının vefatı üzerine aynı camiye imam oldu. Bundan dolayı Akbaba İmamı lakabıyla da anıldı. Mehmet Zaîfi Efendi (ö. 1115/1703) Dinî eserler bestekârı, hattat ve mutasavvıf. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-zaifi-efendi> Suyolcuzâde Mehmed Necîb, *Devhatü’l-küttâb* (nşr. Kilisli Muallim Rifat), İstanbul 1942.

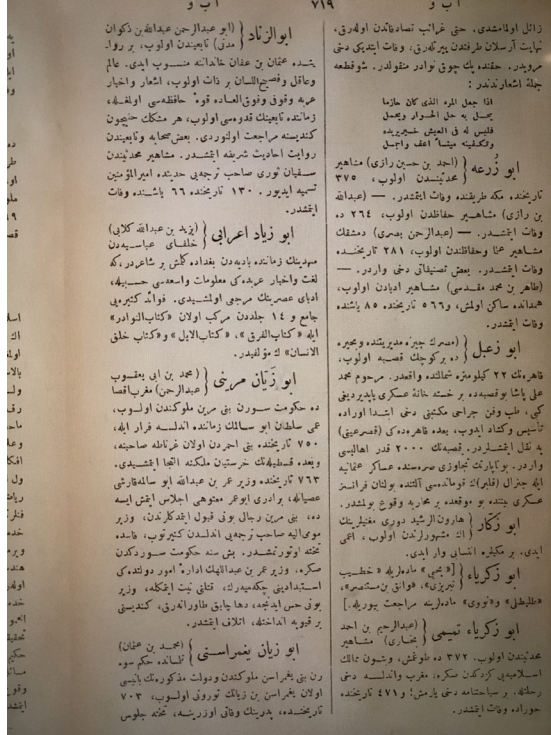
⁷ Rast-ı Cedid peşrevi?

Şekil 2 ve 3: Rauf Yakta Bey'in *Musiki Antikalari* kitabında A-57 numaralı belge

Bu belgeler üzerinden farklı pek çok çıkarımda bulunmak mümkündür. Örneğin bir önceki açıklayıcı belge ve isim listesinin ilk sayfası incelendiğinde (şekil 2 ve 3) 'Âsâriye Hatibi İbrahim'in karşısında X işareti yer aldığı görülmektedir ki, bu işaret Rauf Yekta Bey' in "Bir dereceye kadar müsveddeleri kaydolunanlara işaret" şeklinde kodladığı isimlerdendir.

İkinci sayfadan (şekil- 4) bir örneği incelediğimizde ise ‘Ebûzekkâr’ isminin karşısında bulunan KA ifadesini görüyoruz ki, bu *Kâmûsü’l Alâm*⁸ adlı eseri kaynak göstermek için yazılmıştır. *Kâmûsü’l Alâm*’da ‘Ebûzekkâr’ ile ilgili açıklamaya baktığımızda; “Harun er-Reşid devri mugannilerinin en meşhurlarından olub, âmâ idi. Bermekîlere intisabı var idi” şeklinde bir ifadenin yer aldığı görülmektedir ki bu kişinin gerçekliğini ispatlar niteliktedir.

Şekil- 4: *Kâmûsü’l Alâm*’da ‘Ebûzekkâr’ ile ilgili açıklamanın yer aldığı sayfa

İncelediğimiz bu fihrist niteliğindeki el yazması defter aracılığıyla Rauf Yekta Bey’in çok daha kapsamlı bir biyografi çalışması hedefi olduğunu anlayabilmek mümkündür. Bu defter sayfaları dışında, başka defterlerinde de biyografî çalışmalarını hakkında bazı ipuçları söz konusudur.

•El yazması belgeler arasında yer aldığını gördüğümüz bir diğer biyografi çalışması “muhtelif şairlerin biyografileri” (Doğrusöz, 2018: 58) olarak tanımlanmış 12 yaprakтан oluşan ve 9 şairin çeşitli kaynaklardan derlenmiş biyografilerini şairlerinden örnekleri içermektedir. Bu defter, Rauf Yekta Bey’in bestekarların olduğu kadar şairlerin biyografi yazımına verdiği önemi anlamamız bakımından önemlidir.

⁸ Bu eser, Şemseddin Sami’nin İstanbul’da yayımlanan tarih, coğrafya ve ünlü kişiler ansiklopedisidir. Altı ciltten oluşan eser, 1889-1898 arasında fasiküller halinde yayımlanmıştır.

•*Musiki Antikaları* kitabında 44. el yazması X-18 numarada yer alan “*Kafile-i Mûsikîşinâsân-ı Osmanî*” başlıklı (15 Şaban 1316 = 18 Kanunuevvel 1314) 12 yaprak içerisinde yer alan defterde⁹, isimler yukarıda bahsedilen bazı isimlerle benzerlik göstermektedir.

•Bu isimler arasında İbrahim Paşa (Damat), İbrahim Ağa (Hafız), İbrahim Efendi (Âsariye Hatibi) gibi görülmektedir (Doğrusöz, 2018: 71). Metnin başlangıcı görüldüğü kadarıyla İbrahim Paşa (damad) ile başlamaktadır.

Türkiye müzikoloji literatüründe yazılmış; Mustafa Rona’nın *Elli Yıllık Türk Musikisi* (1955), İbnülemin Mahmut Kemal İnal’ın *Hoş Sada-Son Asır Türk Musikîşinasları* (1958), K. Sadun Aksüt’ün *500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi* (1967), Yılmaz Öztuna’nın *Türk Musikisi Ansiklopedisi* (1969), Mesud Cemil’in babası *Tanburi Cemil’in Hayatı*’nı (1947) kaleme aldığı çalışması ve Murat Bardakçı’nın *Maragalı Abdülkadir* (1986) gibi kolektif ya da bireysel biyografi yazınının Rauf Yekta Bey’in başlattığı süreçte devam ettiği görülmektedir.

Sonuç olarak Rauf Yekta Bey, ‘Hoca Zekâi Dede’ ve ‘Hoca Abdülkâdir-i Merâgî’ ile başladığı müzikal biyografi yazımına Şehbâl, *Yeni Mecmûa*, *Anadolu Mecmuası* gibi çeşitli mecmualarda kaleme aldığı yazılarla devam ederken, müzikoloji literatürüne sunacağı diğer çalışmaların hazırlığını yapmıştır. Rauf Yektâ, Avrupa müziği tarihine vâkıf, şark müziği tarihine bütüncül bakan ve aynı zamanda, millî musiki anlayışından da ödün vermeyen bir tarih görüşüne sahiptir. Bireysel müzikal biyografi yazımının gelişmesindeki katkıları oldukça önemlidir.

Yazma eserler arasından incelediğimiz defterde yer alan iki sayfa (belgelerin çoğalma ihtimali her zaman mevcut); ansiklopedik kapsamlı bir biyografi çalışması hazırlığının sinyalleri olarak değerlendirilebilir. A-57 numaralı bu belgenin ilk iki sayfasında görülen isimlerin alfabetik sırayla düzenlenmiş olması ve isimlerin karşılıklarına küçük referans notlarının ilavesi, daha kapsamlı bir antolojik eserin eskizleri olabileceği fikrini akla getirmektedir.

⁹ Nuri Şeyda Bey’in vefatının ardından “evrak-ı metruke”sinde görülen bu defterin, Nuri Şeyda Bey’in musiki hayatını kaleme almak isteyen Rauf Yekta Bey’e teslim edildiği anlaşılmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Hulusi Özbay, “*Rauf Yektâ Bey’in Musiki Antikalarından ‘Kafile-i Musikîşinasân-ı Osmanî’ ve Rauf Yektâ Bey ile Nuri Şeyda Bey’in Musiki Tartışmaları*” başlıklı bildiri metni, Uluslararası Rauf Yekta Sempozyumu, 2024.

KAYNAKÇA

- Arel, Hüseyin Saadetin ve Laika Karabey (1953). “Musiki Tarihi Notlarından”, *Musiki Mecmuası*, 63-64-65, 83.
- Çağatay, Ali Rıfat (1932). “Musiki,” *Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri I. Seri No. 15*, 2.
- Çakıroğlu, İdris (2022). Türk Tarih Tezi’nin Türk Müziği Tarihyazımına Etkileri, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 23, 2, 407-424.
- Çakıroğlu, İdris (2015). “Rauf Yekta Bey, “Eski Türk Musikisine Dair Tetebbular, Kökler”, Milli Tetebbular Mecmuası, C. 1, S. 3, İstanbul, Temmuz-Ağustos, 1331(1915), S. 457-463 (Osmanlıcadan Çeviri/Translation from Ottoman Turkish)”, *Art Sanar*, 4, 217- 229.
- Dahlhaus, Carl (1997). *Foundations of Music History*, Cambridge University Press (1983).
- Doğrusöz, Nilgün (2018). *Rauf Yekta Bey’in Musiki Antikaları*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Gazimihal, Mahmud Ragıp (1932). “Türk Musikisi Tarihi,” *Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri I. Seri No. 26*, 8.
- Haydon, Glen (1941). *Introduction to Musicology*, Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Kâmûs’ül Âlâm*, (1306/1889). İstanbul, s.719.
- Özdemir, Hüseyin (2010). *Rauf Yektâ Bey’in, Resimli Gazete, Yeni Ses ve Vakit Gazetelerinde Mûsikî İle İlgili Makalelerinin İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Turba, Berna (2009). *Millî Tetebbular Mecmuası (549–750. S) Latin Alfabe-sine Aktarımı ve İncelenmesi*, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı.
- Yekta, Rauf (1928). “Musiki Tarihinde Türklerin Mevki,” *Tiyatro ve Musiki*, 8, 3.
- Yekta, Rauf (1924) (1343). “Şark Musikisi”, İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- Yekta, Rauf (1986). *Türk Musikisi*, çev. Orhan Nasuhioğlu, İstanbul: Pan Yayıncılık.